

bijzondere raadgevende commissie voor het Papier

**CONJUNCTUURONTWIKKELING IN DE PAPIER- EN GRAFISCHE INDUSTRIE
IN 2008 EN DE EERSTE VOORUITZICHTEN VOOR 2009**

Brussel, 19 mei 2009

Inhoudsopgave

	blz.
1. Algemeen overzicht en vooruitzichten	1
2. Europese en internationale context	3
3. Ontwikkeling van de pulp-, papier- en afzetprijzen	4
3.1. <i>Pulpprijs</i>	4
3.2. <i>Oud papier</i>	5
3.3. <i>Papierprijzen</i>	6
3.4. <i>Afzetprijzen in de papier- en grafische industrie</i>	7
4. Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank	8
5. Omzet	9
6. Productie	10
7. Investerings	11
8. Buitenlandse handel	13
9. Werkgelegenheid	15
BIJLAGEN	17

1. Algemeen overzicht en vooruitzichten

De wereldeconomie beleeft vandaag barre tijden. De aanhoudende turbulentie op de financiële markten sinds 2007 zorgde voor heel wat opschudding in het internationale bancaire systeem en in tal van industrielanden kwamen verscheidene banken in ernstige moeilijkheden of gingen ze zelfs failliet. Deze ontwikkelingen bereikten in de herfst van 2008 een dieptepunt met de teloorgang van het Amerikaanse *Lehman Brothers*, wat een ware paniekgolf veroorzaakte en leidde tot een zware vertrouwenscrisis onder de financiële instellingen en het stilvallen van de interbankenmarkt.

De crisis sprong ogenblikkelijk over op de reële economie. In het laatste kwartaal van 2008 lieten verschillende Westerse economieën een terugval van de economische activiteit optekenen, die niet meer werd gezien sinds de tweede wereldoorlog. Volgens de jongste *World Economic Outlook* van het IMF vertoont de huidige economische crisis naar aanleiding, omvang en gevolgen, ook veel gelijkennissen met de Grote Depressie van de jaren '30, met dat verschil dat de huidige financiële en economische stelsels wereldwijd veel sterker zijn geïntegreerd en de 'besmettingmechanismen' anders (zijn) verlopen omwille van wijzigingen in de financiële structuren.

Politieke en monetaire verantwoordelijken hebben echter ook veel sneller gereageerd op de economische neergang. Dit vertaalde zich in de aankondiging van omvangrijke relanceplannen in de Verenigde Staten en de Europese lidstaten en herhaaldelijke ingrepen vanwege de centrale banken. Onlangs verlaagde de ECB haar beleidsrente tot haar laagste peil ooit (1%) en koos ze voor enkele onconventionele maatregelen zoals de aankoop van de gedekte obligaties (*'covered bonds'*) en een verlenging van de looptijd van haar kredieten aan de commerciële banken.

Historisch onderzoek toont aan dat economische recessies van bancaire oorsprong meestal ernstiger en van lange duur zijn. Zeker wanneer de economische inzinking globale proporties aanneemt. Daarenboven verloopt het economische herstel na dergelijke crisissen langzamer. Het IMF voorziet voor 2009 dat de wereldeconomie met -1,3% zal krimpen. De zwaarste klappen zijn voor de geïndustrialiseerde landen, waarbij de recessie in de Eurozone (-4,2%) harder zou toeslaan dan in de VS (-2,8%). Maar ook de opkomende economieën ontsnappen niet aan de crisis met een sterke groeivertraging tot gemiddeld 1,6% op jaarbasis.

Bovendien zou de conjunctuurbarometer in 2010 nog steeds op onweer staan. De wereldeconomie zou onder impuls van de opkomende landen weliswaar gestaag aantrekken (+1,9%), maar voor de Verenigde Staten wordt een nulgroei verwacht. De recessie in de Eurozone zou echter aanhouden (-0,4%). Het Internationaal Monetair Fonds benadrukt dat het herstel van het vertrouwen in het financiële systeem een absolute voorwaarde is om een opwaartse conjunctuurbeweging op gang te brengen. Verder lijken een monetair accommoderend beleid en fiscale expansieve maatregelen de aangewezen ingrediënten te zijn om de crisis te bezweren, al moet worden gewaakt over de houdbaarheid van de publieke financiën op de middellange termijn.¹

Volgens critici zullen de bestaande herstelplannen van de Westerse overheden niet volstaan om hun economie opnieuw uit het slop te trekken. Maar de vraag rijst over welke budgettaire ruimte de regeringen nog beschikken om bijkomende stimulerende maatregelen te nemen. Rekening houdend met de verdere achteruitgang van de economische vooruitzichten lopen ook de verwachte begrotingstekorten op. In de Eurozone zou het globale begrotingsdeficit in 2009 -5,4% bedragen en in 2010 zelfs -6,1%². Voor België wordt dit respectievelijk -4,7% en -5,6%.³

¹ IMF, 2009, *World Economic Outlook April 2009*.

² Ter vergelijking: in 2007 bedroeg het gemiddelde begrotingstekort in de Eurozone 0,7%.

Niet alleen voldoet België daarmee niet langer aan de 3%-norm van het Europese stabiliteitspact. Tevens worden de besparingsinspanningen van de afgelopen 10-15 jaar quasi tenietgedaan en schiet de staatschuld omhoog. In een recent rapport waarschuwde de Hoge Raad van Financiën voor een nieuwe ontsporing van de overheidsfinanciën als de begroting niet tijdig zou worden bijgestuurd en overschotten worden opgebouwd. Zonder deze bijsturing worden de kosten van de vergrijzing onbetaalbaar.⁴ Inzake economische groei voorziet het IMF voor België dit jaar een percentage van -3,8%. Nadien zou er een zeer voorzichtig herstel optreden, waardoor de groei in 2010 lichtjes positief (+0,3%) zou eindigen.⁵

Het IMF geeft aan dat aan zijn voorspellingen heel wat onzekerheden zijn verbonden. Sowieso is de Belgische economie door haar hoge openheidsgraad sterk afhankelijk van de internationale ontwikkelingen en de conjunctuur bij haar handelspartners. Niettemin klonken er te midden van het slechte nieuws ook al enkele positieve geluiden. Zo wordt er in diverse sectoren melding gemaakt dat het einde van een grote voorraadafbouw in zicht is. Dit zou betekenen dat productie-eenheden, die omwille van de globale vraaguitval en de overcapaciteit tijdelijk werden stilgelegd, weldra opnieuw kunnen worden opgestart, wat tot een meer genormaliseerde activiteit zou kunnen leiden.

Het wordt afwachten in welke mate dit fenomeen zich ook in de papierindustrie zal voordoen. De conjunctuurindicatoren voor het eerste kwartaal van 2009, opgenomen in dit verslag, wijzen op een ernstige aantasting van de vraag en de activiteit in de papiernijverheid, in het bijzonder in de vervaardiging van het verpakkpapier en –karton. De grafische industrie leek initieel iets beter weerstand te bieden aan de conjuncturele crisis, maar ook zij zal in de volgende kwartalen niet ontsnappen aan een inzinking⁶.

De globale cijfers voor 2008 blijken min of meer mee te vallen, maar verdoezelen enigszins dat de ondernemingen in beide sectoren ook aan de kostenzijde een turbulent jaar achter de rug hebben, wat hun winstgevendheid niet ten goede kwam.

Indien de economie in de loop van 2009 begint te herstellen, ogen de vooruitzichten voor beide nijverheden opnieuw wat positiever, in het tegenovergestelde scenario dreigen er ook op het vlak van werkgelegenheid ernstige problemen te ontstaan.

³ Idem 1.

⁴ Hoge Raad van Financiën, 2009, *Advies over de begrotingsvooruitzichten voorafgaand aan het stabiliteitsprogramma 2009-2014*.

⁵ De Europese Commissie voorziet voor België in 2009 een daling van de economische groei met -3,5%. Nog volgens de Commissie zou de Belgische economie ook in 2010 nog in recessie zijn met een negatief groeipercentage van -0,2%. Bron: European Commission, *Economic Forecast Spring 2009*.

⁶ Cijfers vanwege de groothandelaars in papierwaren wijzen op een daling van het papierverbruik met -15% tot -20% bij de drukkers tijdens de eerste maanden van 2009 wat een duidelijke indicator is, dat de economische omstandigheden in de grafische sector er snel op achteruitgaan.

2. Europese en internationale context

De huidige wereldwijde recessie betekent opnieuw een zware klap voor de internationale papier- en kartonindustrie, nadat de sector de voorbije jaren reeds voortdurend te lijden had onder de sterke stijging van de energie- en grondstofprijzen.

De multinationale papierreuzen hadden de voorbije jaren daarenboven ernstig gesnoeid in de productiecapaciteit, in een poging om aan de structurele problemen in de sector te verhelpen. Naar schatting werden er de afgelopen vier jaren in Noord-Amerika en Europa samen voor ongeveer 12 miljoen ton aan productiecapaciteit van papier en karton afgebouwd en ook voor 2009 wordt een verdere afbouw voorspeld.

Daartegenover staan de nieuwe productielijnen die vooral in China en India werden opgestart, waardoor het Aziatische continent stilaan de grootste papierproducent ter wereld is geworden ($\pm 1/3$ van de wereldproductie van papier en karton). Tevens ontwikkelt er zich een papier- en pulpindustrie in Rusland en Zuid-Amerika. De wereldwijde 'vraaguitval' heeft echter ook de BRIC-landen niet gespaard en de nieuwe productie-eenheden kregen in 2008 evenzeer te maken met een snelle terugval van de economische en industriële activiteit.

In Europa kende de papier- en kartonproductie voor het eerst in acht jaar een terugval ten belope van -4%.⁷ Hiermee kwam een einde aan een periode waarin de productierecords jaar na jaar sneuvelde. De terugval verspreidde zich over alle productsegmenten, behalve bij het huishoud- en sanitairpapier en was het sterkst bij de grafische papiersorten en het verpakpapier.

Duitsland bekleedt nog steeds met voorsprong de eerste plaats in de Europese papier- en kartonvervaardiging (aandeel van 23,2%), gevolgd door Finland (13,2%)⁸. Echter, bijna alle Europese papierproducerende landen lieten in 2008 dalingspercentages van de productie optekenen. De daling had reeds ingezet in het tweede kwartaal van 2008, maar nam spectaculaire proporties aan vanaf het derde kwartaal.⁹

Volgens voorlopige ramingen zou de papier- en kartonconsumptie in Europa in 2008 met meer dan -2% zijn gedaald.¹⁰ De sector van het verpakpapier- en karton kreeg de zwaarste slag te verduren. De andere papiersegmenten deelden evenwel in de klappen. Gegevens vanwege CEPIFINE en CEPIPRINT tonen aan dat de Europese vraag naar verscheidene grafische en magazinesoorten het ganse jaar onder druk stonden. Tevens ging de consumptie van dagbladpapier opnieuw achteruit (-3%).¹¹

De intercontinentale export leek bij de meeste papiersorten daarentegen, gedurende de eerste drie kwartalen goed stand te houden. Maar nadien zakte de buitenlandse vraag steeds dieper weg. De eerste export- en consumptiecijfers voor 2009 kleuren donkerrood.¹²

⁷ Bron: CEPI, 2009, *Preliminary statistics 2008*.

⁸ België nestelt zich inzake papierproductie op de twaalfde plaats in de Europese rangschikking.

⁹ Bron: CEPI, 2009, *Production statistics 4th quarter 2008*.

¹⁰ Idem 6.

¹¹ Bronnen: CEPIFINE, 2009, *European Fine Paper Statistics December 2008*. CEPIPRINT, 2009, *Monthly Statistics on the European Mechanical Papers Industry December 2008*.

¹² Voorbeelden : cijfers van CEPIFINE wijzen op een ineenstorting van de export van de houtvrije grafische papiersorten met meer dan 50% tijdens de eerste twee maanden van 2009. In de CEPIPRINT-statistieken lopen de dalingen bij de machinesoorten op tot -40%. De cijfers van de Europese consumptie varieerden in de statistieken van beide federaties tussen de -6% tot -27%. Bronnen CEPIFINE, 2009, *European Fine Paper Statistics February 2009*. CEPIPRINT, 2009, *Monthly Statistics on the European Mechanical Papers Industry March 2009*.

De Europese pulpproductie vertoonde in 2008 een analoog verloop als aan de papiercyclus. Vanaf het tweede kwartaal was er een lichte daling, maar nadien zonk de productie steeds verder weg. Globaal zouden de Europese pulpfabrikanten vorig jaar ongeveer 5% minder pulp hebben geproduceerd. In het laatste kwartaal stortte de productie in (-10,4% t.o.v. het derde kwartaal 2008) tot op het laagste niveau sinds 2005.¹³

De Europese pulpconsumptie zou in 2008 ongeveer met 4% zijn geslonken. Niettemin was het algemene marktklimaat gedurende het eerste semester van 2008 zeker niet slecht, want onder invloed van een robuuste vraag bereikten de pulpprijzen aanvankelijk nieuwe recordhoogtes. Als gevolg van de hoge pulpprijzen ruilden heel wat Europese papierproducenten de lange vezelpulp voor korte vezelsoorten. Deze substitutie leidde tot een lagere consumptie van de lange vezelpulp (-10%) ten voordele van de korte vezelpulp (+2,5%). Gedurende het eerste kwartaal van 2009 kelderde echter de vraag in beide segmenten (dalingen met respectievelijk -23% en -16% in vergelijking met dezelfde periode van 2008).¹⁴

De inzinking van de vraag naar grondstoffen beperkte zich overigens niet enkel tot de papierpulp. De Aziatische vraag naar oud papier viel in het vierde kwartaal stil. Hierdoor stegen de voorraden aan ingezameld papier op de Europese markten in sneltempo, terwijl in China honderdduizenden mensen (actief in de recyclagesector) hun job verloren. Het stilvallen van de internationale handel zette een sterke neerwaartse druk op de prijzen van oud papier.¹⁵

Op de korte termijn ogen de economische perspectieven voor de Europese papiersector erg ongunstig. Heel wat papiergiganten (Stora Enso, M-Real, Sappi, Smurfit Kappa, ...) kondigden doorheen het eerste kwartaal van 2009 nieuwe sluitingen, de tijdelijke stillegging van productielijnen en banenverlies aan. Herstel lijkt slechts mogelijk, wanneer de algemene economische omstandigheden verbeteren. Dit zal waarschijnlijk niet voor 2010 het geval zijn.

3. Ontwikkeling van de pulp-, papier- en afzetprijzen

Bij de analyse van het internationale prijsverloop in de papiersector blijkt de algemene recessie vooral een zware impact te hebben op de grondstofprijzen en de prijzen voor de verpakkingsoorten. In de andere segmenten lijken de prijzen tegen de algemene trend in, stand te houden.

3.1 Pulpprijs

Zoals boven is aangegeven, vertoonde de Europese pulpmarkt in 2008 twee gezichten. Gedurende de eerste helft van het jaar koersten de prijzen van de NBSK-pulp en BHKP-pulp naar nieuwe recordhoogtes onder impuls van een bloeiende handel. De recordprijzen wisten zich te handhaven

¹³ Idem 8.

¹⁴ Bron: UTIPULP, 2009, *Monthly Statistics*. (In de weergegeven percentages is enkel de consumptie van de *kraft*-soorten opgenomen, die echter meer dan 95% van de Europese pulpconsumptie uitmaken).

¹⁵ De neergang van de intercontinentale handel is ook zichtbaar in het scheepvrachtverkeer dat in 2008 op enkele maanden tijden van een hoogconjunctuur in een crisis belandde. Hierdoor stuikten de scheepvrachttarieven in elkaar. De meest bekende indicator van deze tarieven is de *Baltic Dry Index*. In december 2008 bereikte deze indicator zijn dieptepunt. Sindsdien zit de index schijnbaar opnieuw in de lift, al is hij nog ver verwijderd van de recordwaarden van 2007 en voorjaar 2008.

gedurende de zomermaanden, maar nadien vielen de prijzen van beide pulpsoorten met bijna een derde terug tot onder hun prijsniveaus van 2006.

In het eerste kwartaal van 2009 daalde de FOEX-index voor de *softwood*pulp nog eens met -10% in vergelijking met het begin van het jaar, als gevolg van de zwakke vraag. Voor de *hardwood*pulp beliep de daling zelfs -15%. Toch zijn er aanwijzingen dat de scherpste dalingen achter de rug zijn en de pulpprijzen later dit jaar, veeleer opnieuw de hoogte zullen ingaan.

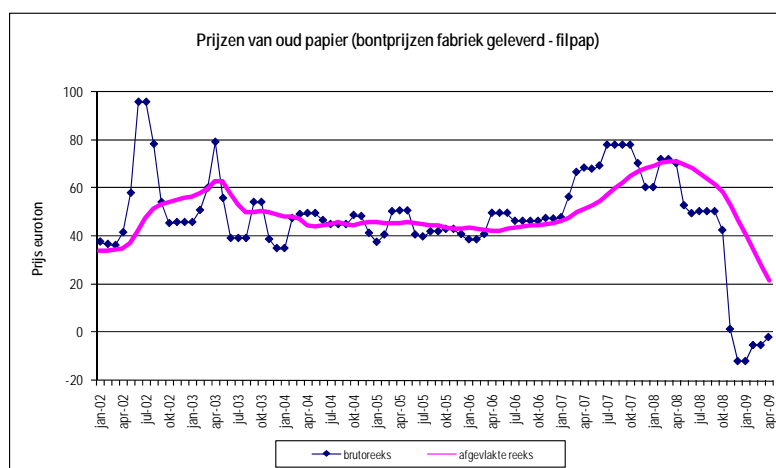
3.2 Oud papier

De handel in 'secundaire grondstoffen'¹⁶ leek de voorbije jaren, door de aangekondigde schaarste aan beschikbare grondstoffen, een beloftevolle toekomst tegemoet te gaan. Op de wereldmarkt voor oud papier (maar ook voor de andere grondstoffen) bleek vooral China een doorslaggevende rol te spelen in de toename van de verhandelde volumes, met sterke prijsstijgingen tot gevolg.

Sinds 2007 publiceert FOEX Ltd. wekelijks twee prijsindexen voor respectievelijke oud verpakingskarton en ingezameld kranten- en magazinepapier. In de loop van 2008 bereikten beide indexen hun (voorlopige) piekwaarden, maar vanaf september 2008 volgde een vrije val. Vooral het oud verpakingskarton verloor de laatste drie maanden van 2008 bijna 60% van zijn handelswaarde. Bij het ingezameld dagblad- en magazinepapier bedroeg het verlies 35%.

In het eerste kwartaal van 2009 lijkt de markt voor het oud karton onder impuls van een gunstigere buitenlandse vraag wat de herademen (wellicht als gevolg van lagere voorraden) en steeg de prijsindex met ongeveer 12% ten opzichte van einde 2008. Voor het oud dagblad- en magazinepapier lijken de marktomstandigheden moeilijker, want tijdens de eerste drie maanden daalde de index verder met -11%. Niettemin werd volgens de jongste berichten in dit segment een bodemwaarde bereikt in maart 2009, aangezien de prijzen sindsdien een opwaartse tendens vertonen.

Het prijsverloop op de Belgische markt was volkomen analoog met de Europese observaties. De referentie-index van Filpap vertoonde in december 2008 een negatieve waarde, wat de facto betekent, dat de ophaling van oud papier en karton verlieslatend is geworden. Tijdens het eerste trimester van 2009 verbeterde de situatie lichtjes.

¹⁶ Het gaat om ingezameld papier, karton, staal, textiel, ... met het oog op recyclage.

Op de korte termijn is de verdere marktevolutie sterk afhankelijk van de mate waarin de economische activiteit zich herstelt in China (en de andere groeielanden). In Europa en Noord-Amerika is de vraag nog steeds steriel. **3.3 Papierprijzen**

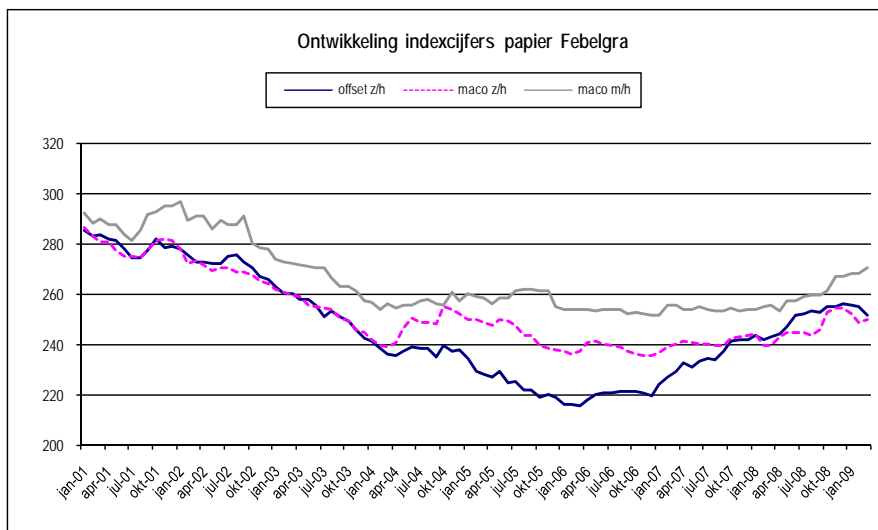
Niettegenstaande berichten van een teruglopende papierconsumptie en de zware crisis op de advertentiemarkt lijken de papierprijzen in verscheidene segmenten redelijk goed stand te houden.

Traditioneel onderhandelen de grote uitgeefgroepen in het voorjaar de aankooprijzen voor het dagbladpapier. Bij de start van 2009 lagen de prijzen voor het dagbladpapier in Europa weliswaar 7% lager dan een jaar geleden. Gezien de internationale tendens naar lagere dagbladoplages en de economische moeilijkheden bij heel wat persgroepen was een verdere daling van de prijs te verwachten. De FOEX-index lag op het einde van het eerste kwartaal van 2009 echter 4% hoger dan in het begin van het jaar.

Schijnbaar verkiezen de papierproducenten om verder te saneren aan de kostenzijde om hun winstgevendheid te behouden. Samen met de zware herstructureringen uit het recente verleden lijkt de gekozen strategie hun – tot op heden – in staat te stellen zich aan te passen aan de penibele marktomstandigheden, in een poging om een nieuwe prijzenslag te vermijden.

Eenzelfde scenario lijkt zich te voltrekken in de sector van het grafisch en fijn papier waar de prijzen, ondanks enige volatiliteit, zich bij de aanvang van 2009 ongeveer op hetzelfde niveau als het jaar voordien bevonden. Bovendien leken ze enigszins immuun te zijn tegen de zware inzinking van de vraag in het eerste kwartaal van 2009, want de prijzen vertoonden, behalve voor het niet-gestreken houtvrij papier, veeleer een opwaartse trend.

Deze vaststelling gaat ook op voor de Belgische markt. De aankoopindexen van Febelgra geven aan dat de aankoop van papier door de Belgische drukkers sinds 2007 duurder is geworden. Dit gold ook voor de houtvrije papersoorten.

De deelsector die veruit het meest wordt getroffen door de economische achteruitgang is deze van het verpakpapier- en karton. In 2006 en 2007 vertoonden de prijzen een onafgebroken klim, aangedreven door een dynamische wereldconjunctuur. Maar in 2008 keerde de trend om en op dit ogenblik liggen de prijzen van de meeste verpakkingsoorten zelfs onder hun peil van 2006.

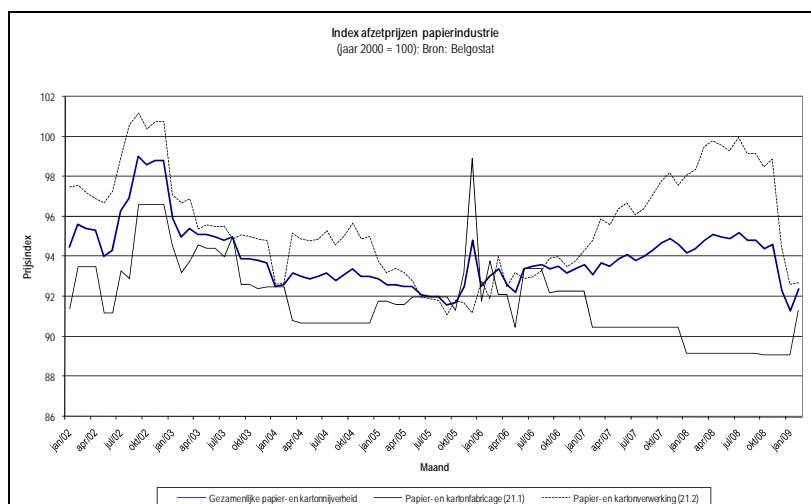
Het wordt wachten op een herleving van de wereldeconomie voor een nieuwe trendbreuk. Toch lijkt het er op dat het prijsverloop in de meeste papiersegmenten in de toekomst eerder naar boven neigt dan naar beneden, want de papierproducenten geven blijk van steeds meer marktdiscipline (d.w.z. ze streven naar een beter evenwicht tussen vraag en aanbod).

3.4 Afzetprijzen in de papier- en grafische industrie

In de statistieken met de afzetprijzen van de Fod Economie¹⁷ zijn de gegevens tot en met februari 2009 beschikbaar. In de papierindustrie vertonen het prijsverloop in de sector van de papier- en kartonproductie enerzijds en de papier- en kartonverwerkende nijverheid anderzijds, een tegengesteld beeld.

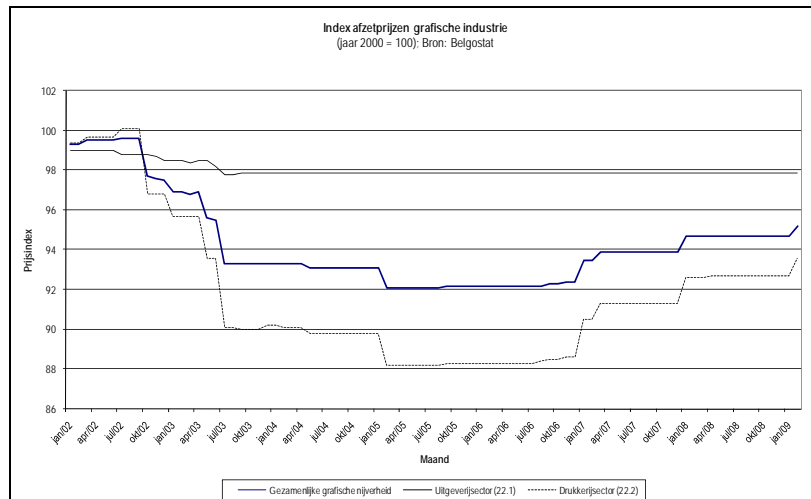
Na een dieptepunt steeg de index van de Belgische papier- en kartonproducenten met ongeveer twee basispunten, terwijl de prijsindex van de papier- en kartonverwerkers met bijna zeven basispunten terugliep. Deze observaties liggen in lijn met de vaststellingen uit de vorige paragraaf (3.3).

Echter, zelfs al lijken de prijzen gedurende de eerste maanden van 2009 zich wat te hernemen, toch ligt het prijsniveau nog steeds gevoelig lager dan in het verleden (in 2002)

In de grafische industrie is de prijsindexcurve van de sector van de gedrukte media nog steeds een horizontale lijn. In de drukkerijsector is er vanaf 2006 sprake van een zeer gestadig herstel, al ligt het nominale prijspeil er amper 1% hoger dan een jaar geleden. Tegen de achtergrond van de inflatie-opstoot in 2008 (+4%) zijn de prijzen in reële termen gedurende het afgelopen jaar evenwel gedaald.

¹⁷ Deze indexcijfers zijn tevens beschikbaar op de Belgostatdatabank van de Nationale Bank van België.

4. Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank

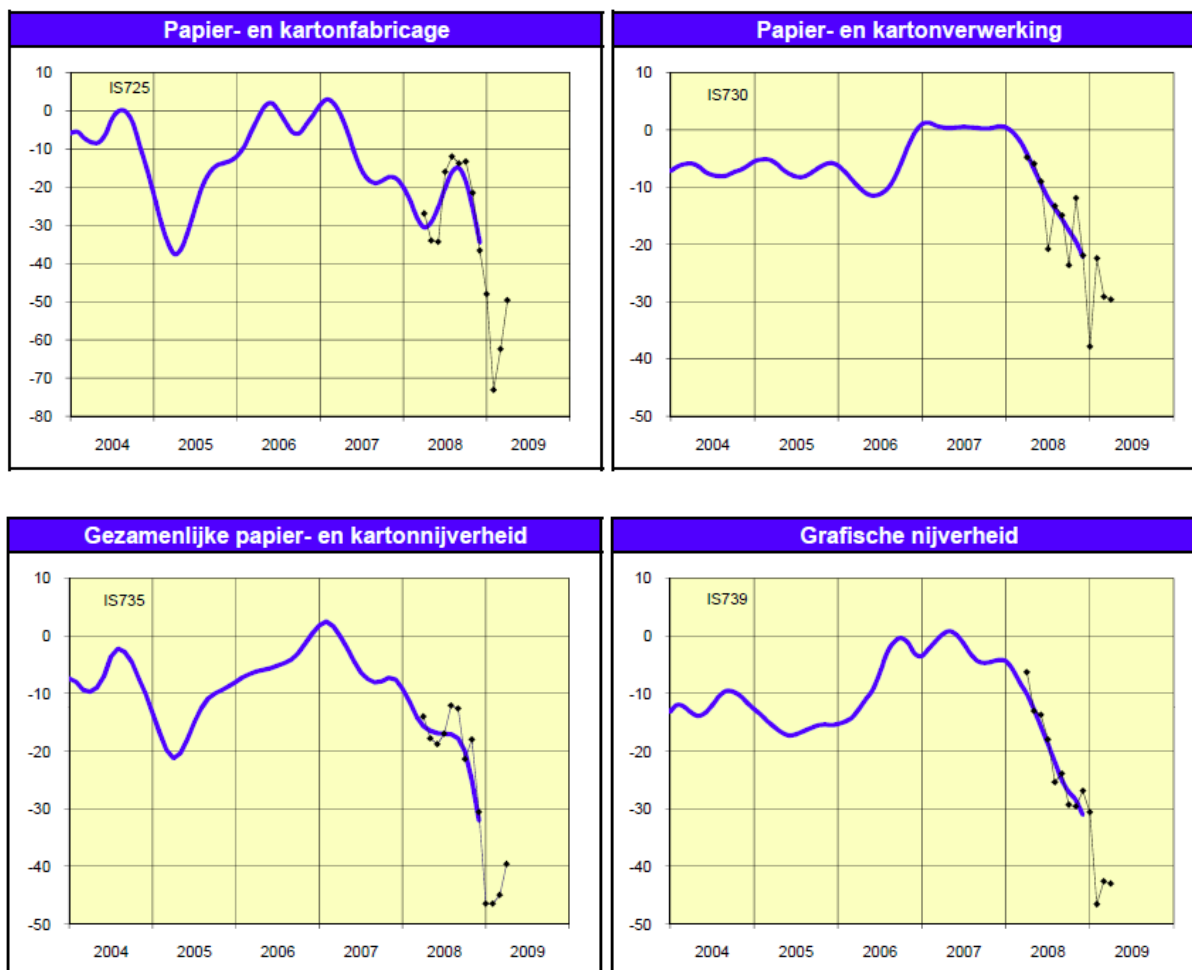
De snelle achteruitgang van de algemene economische omstandigheden en de opeenvolging van sombere vooruitzichten bleken een weinig stimulerende invloed hebben op het vertrouwen van de ondernemers uit de Belgische papiersector.

De maandelijkse synthetische conjunctuurcurve van de Nationale Bank voor de gezamenlijke papier- en kartonnijverheid kelderde in het tweede semester van 2008. Toch lijkt het optimisme in de papierindustrie de jongste maanden met kleine pasjes terug te keren. In de maandelijkse conjunctuurenquête van maart 2009 bleken de ondernemers overwegend positief te zijn over het aantal orders en de vraagvooruitzichten. De prijsverwachtingen en de werkgelegenheidsvooruitzichten waren echter negatief.

De bescheiden opflakking van het ondernemerssentiment was iets meer uitgesproken bij de papier- en kartonfabrikanten, dan bij de papier- en kartonverwerkers. Nochtans lag de 'gemiddelde verzekerde activiteitsduur'¹⁸ in de papier- en kartonproductie met een gemiddelde waarde van 0,63 maand gedurende het eerste kwartaal van 2009, gevoelig onder het jaargemiddelde van 2008 (>1,1 maanden). In de deelsector van de vervaardiging van papier- en kartonartikelen behaalde de indicator gedurende de eerste drie maanden van 2009 een waarde van 1,2. Dit cijfer is exact hetzelfde als de gemiddelde orderpositie in 2008.

In de grafische nijverheid is de synthetische conjunctuurcurve reeds vanaf 2008 voortdurend neerwaarts gericht. Toch deed zich bij de aanvang van 2009 een gelijkaardig fenomeen voor als in de papierindustrie en richtte de bruto-indicator zich op. In de maartenquête van de Nationale Bank waren de grafische ondernemers opvallend ontevreden over de orderpositie, maar daarentegen positief over het aantal bestellingen en de vraagvooruitzichten. Over het prijsverloop en de prijsverwachtingen waren de ondernemers dan weer negatief gestemd. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur over het eerste trimester van 2009 bedroeg 1,43 maanden, wat toch iets onder het jaargemiddelde van 2008 ($\pm 1,6$) lag.

¹⁸ Deze indicator is een maatstaf voor de benodigde duur voor het verwerken van de bestaande orders.

5. Omzet

Ondanks de snelle inkrimping van de algemene economische activiteit in het laatste kwartaal van 2008 lijken de meeste deelsectoren in de papier- en grafische industrie op het eerste zicht redelijk goed overeind te zijn gebleven.

De papierindustrie realiseerde globaal een omzetsijging met 5,1% in vergelijking met 2007. Deze vooruitgang was zowel te danken aan een toename van de omzet in de papier- en kartonfabricage (+7,3%), als bij de vervaardiging van papier- en kartonartikelen (+3,8%). De omzetsijging moet echter sterk geworden gerelativeerd, want de papierbedrijven kregen tevens te kampen met stijgende loonlasten (indexering) en vooral hogere energieprijzen die wogen op de rendabiliteit.

In de uitgeverijsector steeg de omzet met 7,7%, wat een opmerkelijk resultaat is, gezien de persgroepen werden geconfronteerd met een verdere inkrimping van de dagbladmarkt (-0,8% in Vlaanderen en -2,8% in het Franstalig landsgedeelte). Bovendien zette de inkrimping zich gedurende het eerste kwartaal van 2009 verder door. Daarnaast kreeg de sector tevens te maken met een daling van de publicitaire uitgaven ten voordele van de visuele media (internet, nationale televisie, bioscoop) die hun inkomsten uit de reclame zagen toenemen. Vooral het internet (stijging met meer dan 25%) blijkt een steeds populairder advertentiemedium te worden.¹⁹

¹⁹ Bron: CIM.

De diversificatie naar *on-line*toepassingen en andere audiovisuele toepassingen behoort sowieso tot de strategieën van de persgroepen om hun winstgevendheid op de lange termijn te verzekeren. Niettegenstaande de gestegen omzetten bleek bij de bekendmaking van de resultaten bij verschillende persgroepen (vbn. Roularta, Sanoma), dat de winst in 2008 was gedaald. Bij de dagbladdrukkerijen (Nace-BELrubriek 22.21) werd een omzetverlies van -37,6% opgetekend. Wellicht weerspiegelt dit cijfer een structurele verschuiving in de sector, waarbij drukwerk, bestemd voor de buitenlandse markt, voortaan in het buitenland zal worden gedrukt.

Tot slot lieten de drukkerijen een terugval van de omzet noteren met -3,5%. Het verlies was volledig te wijten aan een verminderde omzet bij de algemene drukkerijen. In de segmenten van de prepress en de afwerking ging de economische activiteit er zelfs lichtjes op vooruit. Al hadden ook zij te lijden onder de sterk gestegen kosten.

Ontwikkeling van het bruto-omzetcijfer - Mio euro's

Jaar	Pulp, papier en karton 21.1	Papier- en kartonwaren 21.2	Totaal papierindustrie 21	Uitgeverijen 22.1**	Drukkerijen en aanverw. diensten		Totaal grafische industrie 22
					22.21	22.22/23/24/25	
2000	1.860,9	3.003,3	4.864,2	2.914,9	405,9	3.388,5	6.709,3
2001	1.695,8	2.989,7	4.685,6	2.828,6	474,6	3.383,1	6.686,4
2002	1.901,7	3.137,3	5.039,1	2.789,4	472,2	3.309,7	6.571,3
2003	1.755,3	3.202,1	4.957,5	2.881,3	436,2	3.260,2	6.577,7
2004	1.822,0	3.321,8	5.143,8	2.875,0	435,0	3.207,3	6.517,3
2005	1.820,2	3.207,8	5.027,9	2.955,6	519,4	3.204,4	6.679,4
2006	1.893,8	3.245,4	5.139,2	3.090,3	539,6	3.184,1	6.814,0
2007	1.999,9	3.350,5	5.350,4	3.274,0	483,8	3.410,6	7.168,5
2008	2.145,0	3.477,8	5.622,9	3.527,2	302,0	3.292,8	7.122,0
2001/2000	-8,9%	-0,5%	-3,7%	-3,0%	16,9%	-0,2%	-0,3%
2002/2001	12,1%	4,9%	7,5%	-1,4%	-0,5%	-2,2%	-1,7%
2003/2002	-7,7%	2,1%	-1,6%	3,3%	-7,6%	-1,5%	0,1%
2004/2003	3,8%	3,7%	3,8%	-0,2%	-0,3%	-1,6%	-0,9%
2005/2004	-0,1%	-3,4%	-2,3%	2,8%	19,4%	-0,1%	2,5%
2006/2005	4,0%	1,2%	2,2%	4,6%	3,9%	-0,6%	2,0%
2007/2006	5,6%	3,2%	4,1%	5,9%	-10,3%	7,1%	5,2%
2008/2007	7,3%	3,8%	5,1%	7,7%	-37,6%	-3,5%	-0,6%

Bron : CRB volgens de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften

** Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsopnamen

***volgens Non-Prodcomstatistieken (NIS)

De papier- en grafische industrie behoren tot de conjunctuurgevoelige sectoren, die het eerst worden getroffen vanaf het moment dat de economie begint te sputteren. Niettegenstaande de hoge graad aan pessimisme blijken de resultaten voor 2008 relatief mee te vallen. Dit beeld dreigt in 2009 echter grondig te veranderen, want de gevolgen van de snelle economische neergang tijdens het laatste kwartaal van 2008 voor de sectoren, zullen pas doorsijpelen gedurende het eerste semester van 2009. In dit verband wordt niet enkel de omvang, maar vooral de duur van doorslaggevend belang, voor de mate waarin de activiteit in beide sectoren door de recessie zal worden aangetast.

6. Productie

Omwille van de onbeschikbaarheid van de Prodcomstatistieken met de cijfers betreffende de industriële productie in de papiersector en de grafische sector, kunnen enkel de statistieken van de federatie Cobelpa met de productievolumes van de Belgische papier- en kartonfabrikanten worden weergegeven.

Naar analogie van de vorige jaren blijkt de pulpproductie in België erg stabiel te zijn. De productie van verpakkpapier- en karton kreeg in 2007 daarentegen al een ernstige knauw. Deze tendens hield aan in 2008 (-5,5%). Enkel de productie van het huishoudelijk en toilet papier lijkt min of meer of beschut te zijn

van de economische crisis. Globaal daalde de Belgische papier- en kartonproductie gemiddeld met bijna -2%, wat iets beter is dan het Europese gemiddelde (zie ook punt 2).

Pulp- en papierproductie in België (ton)						
	2006	2007	2008	%2007/2006	%2008/2007	
Pulp	507.029	513.425	510.596	1,3%	-0,6%	
dagblad/schrijf/drukpapier	1.525.822	1.481.652	1.466.206	-2,9%	-1,0%	
verpakpapier- en karton	385.434	341.799	322.879	-11,3%	-5,5%	
huishoud./toilet papier	98.428	94.446	98.804	-4,0%	4,6%	
andere	47.790	51.663	47.178	8,1%	-8,7%	
Totaal papier en karton	2.057.474	1.969.560	1.935.066	-4,3%	-1,8%	

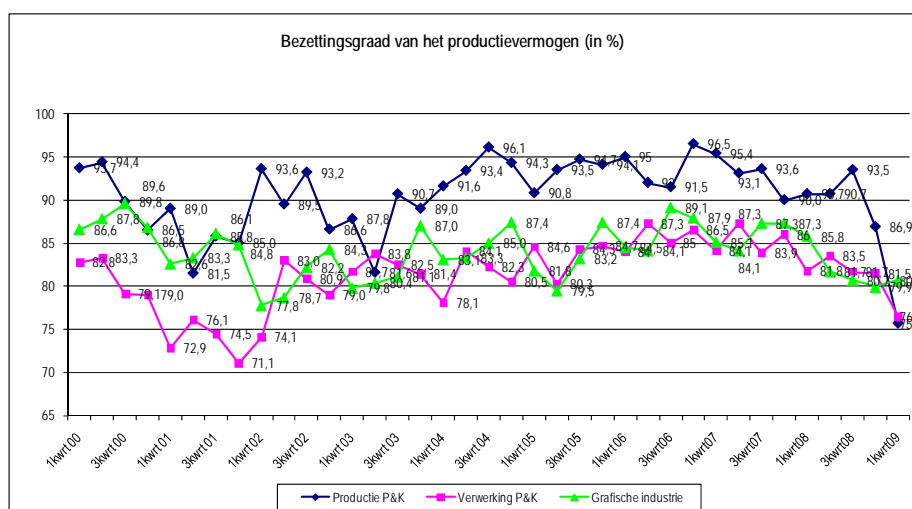
Bron: Cobelpa

De Belgische papier- en kartonproducenten lijken echter niet gevrijwaard te blijven van de opmerkelijke vraaguitval naar papier en karton gedurende het eerste kwartaal van 2009. Volgens de laatste cijfers van Cobelpa lag de totale productie tijdens de eerste drie maanden van 2009 -16% onder het productieniveau dan in dezelfde periode van 2008. Vooral de productie van houthoudende soorten (waaronder dagbladpapier) ging sterk achteruit (-30%). Meer uitgebreide tabellen zijn toegevoegd als bijlage 1 en 2.

De terugval van de papier- en kartonfabricage is tevens zichtbaar in de statistieken met de gemiddelde bezettingsgraad van de productiecapaciteit. De inzinking had reeds ingezet in het vierde kwartaal van 2008 met een gemiddelde bezettingsgraad ten belope van 86,7%, maar toch waren de resultaten voor het eerste trimester van 2009 schrikwekkend en viel de indicator terug tot het zelden geziene niveau van 75,7%.

Het verloop in de papier- en kartonverwerking was vergelijkbaar, al was de daling iets minder brutaal (gemiddelde bezetting van 76,5% in het eerste kwartaal van 2009, ten opzichte van 81,5% in het laatste trimester van 2008).

In de grafische sector lijkt de productie voorlopig het beste stand te houden en bleef de benutting van het productieapparaat (80,7%) min of meer stabiel in vergelijking met de vorige kwartalen, al lag deze wel duidelijk lager dan een jaar geleden.

Het lijkt er alvast op dat de economische crisis in het voorjaar van 2009 in volle hevigheid is toegeslagen op de Belgische papiersector. De gevolgen voor de grafische nemen wellicht nog toe in de volgende kwartalen.

7. Investerings

Met de organisatie van de internationale beurs Drupa 2008 voor grafische ondernemers in juni, waarop traditioneel de laatste snufjes op het gebied van druktechnologie worden voorgesteld, werd reikhalzend uitgekeken naar de investeringscijfers in de grafische sector voor het tweede semester van 2008. In principe biedt de beurs steeds een scharniermoment waarop de grafische ondernemers, op basis van hun investeringsbeslissingen, bepalen in welke richting zij hun activiteiten in de volgende jaren zullen oriënteren.

De resultaten van het tweede semester 2008 waren weliswaar iets beter dan in het eerste halfjaar. Toch daalden de totale investeringen in de grafische industrie voor het tweede opeenvolgende jaar (-3,3%) en bevestigden waarnemers dat verscheidene beursbestellingen werden geannuleerd door de economische onzekerheid.

De uitgeverijsector werd de laatste jaren gekenmerkt door een consolidatiegolf met verscheidene fusies en overnames en belangrijke investeringen in hun drukkerij-afdelingen. Sinds vorig jaar lijken de belangrijkste doelen te zijn gerealiseerd en vertonen de investeringscijfers negatieve waarden (respectievelijk -1,8% en -39,3%). Ondanks de economische crisis en een terugval van de inkomsten lijken de persgroepen alert te blijven voor investeringsopportuniteiten in hun zoektocht naar een nieuw bedrijfsmodel. Het meest spraakmakende voorbeeld hiervan is zonder de twijfel de recente overname van de Nederlandse persgroep PCM (o.a. bekend van 'De Volkskrant', 'NRC Handelsblad' en 'Algemeen Dagblad') door de Persgroep ('De Morgen', 'Het Laatste Nieuws', ...) voor een bedrag van 100 miljoen euro. Hierdoor krijgt de Persgroep in een klap bijna een derde van de Nederlandse dagbladmarkt in de hand. Een ander voorbeeld betreft de overname van de veilingwebsite 'Yez.be' door Roularta en Rossel. Niettemin vinden er in de mediasector ook ingrijpende saneringen plaats.

De sombere economische situatie en de slechte financiële resultaten bieden uiteraard geen vruchtbare investeringsbodem aan de papierindustrie. In het licht van de talrijke herstructureringsmaatregelen en sluitingen van productielijnen of -eenheden, worden investeringsplannen in het beste geval geannuleerd of uitgesteld. Toch zijn de investeringen bij de fabrikanten, hoofdzakelijk als gevolg van de uitvoering van investeringen in het eerste halfjaar in 2008 nog gestegen (+28,4%). In de papier- en kartonverwerking houdt de desinvesteringstendens (-18,3% in 2008) al verschillende jaren aan.

In de nabije toekomst is een nieuwe investeringscyclus weinig waarschijnlijk, want op dit ogenblik proberen de ondernemers vooral de rendabiliteit op de korte termijn te verzekeren. Bovendien zijn er steeds meer signalen dat de kredietverstrekking aan private ondernemingen moeizamer loopt door een strenger kredietbeleid bij de banken²⁰. Door dergelijke maatregelen dreigt het investeringsklimaat nog te verslechteren.

²⁰ Dit blijkt ondermeer uit de resultaten van de KeFik-barometer van maart 2008: http://www.cefip.be/FILES/Documenten/NL/barometer%204_NL_annex.pdf.

Ontwikkeling van de bruto investeringen - Mio euro's

Jaar	Pulp, papier en karton 21.1	Papier- en kartonwaren 21.2	Totaal papierindustrie 21	Uitgeverijen 22.1**	Drukkerijen en aanverw. diensten		Totaal grafische industrie 22
					22.21	22.22/23/24/25	
2000	77,7	152,3	230,0	107,5	29,6	272,7	409,8
2001	73,3	186,5	259,8	61,8	24,1	218,6	304,4
2002	312,5	129,9	442,4	44,0	18,8	173,7	236,5
2003	241,6	100,2	341,8	41,1	24,9	173,8	239,8
2004	57,8	126,5	184,3	60,4	22,8	194,7	277,9
2005	47,7	113,9	161,6	109,9	41,3	234,6	385,9
2006	36,2	105,9	142,1	62,2	8,3	240,0	310,5
2007	73,7	101,5	175,2	65,3	14,4	225,2	304,9
2008	94,6	82,9	177,5	64,1	8,7	217,8	290,7
2001/2000	-5,7%	22,4%	12,9%	-42,6%	-18,7%	-19,8%	-25,7%
2002/2001	326,5%	-30,3%	70,3%	-28,8%	-22,0%	-20,5%	-22,3%
2003/2002	-22,7%	-22,9%	-22,7%	-6,5%	32,2%	0,1%	1,4%
2004/2003	-76,1%	26,2%	-46,1%	46,9%	-8,3%	12,0%	15,9%
2005/2004	-17,4%	-10,0%	-12,3%	81,9%	81,2%	20,5%	38,9%
2006/2005	-24,1%	-7,0%	-12,1%	-43,4%	-80,0%	2,3%	-19,5%
2007/2006	103,5%	-4,2%	23,3%	4,9%	74,2%	-6,2%	-1,8%
2008/2007	28,4%	-18,3%	1,4%	-1,8%	-39,3%	-3,3%	-4,7%

Bron : CRB volgens de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften

** Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsoptnamen

8. Buitenlandse handel

De Belgische papiersector verliest de laatste jaren snel terrein op de internationale markten. Deze vaststelling komt tot uiting op de handelsbalans waarop de cijfers van de uitvoer in papier- en kartonwaren een stagnerende trend vertonen, terwijl de invoer ieder jaar nog toeneemt. Niettegenstaande de toename van de invoer in 2008 ten opzichte van 2007 relatief bescheiden bleef (+0.9%), ging de handelsbalans verder in het rood.

Bij een selectie van de belangrijkste productgroepen stellen we wel vast, dat de trend sterk kan verschillen van productgroep tot productgroep.

Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de papiersector

	2006 euros	2007 euros	2008 euros	2008 / 2007 %
Uitvoer totaal	4.051	4.118	4.125	0,2%
waarvan ondermeer				
4801 Krantenpapier	165	189	197	4,1%
4802 Papier en karton, niet gestreken en ..., voor grafische doeleinden	387	374	397	6,2%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, > 15 cm breedte	178	223	198	-11,5%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen, ...	985	954	970	1,7%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van en deklaag voorzien ...	337	341	308	-9,4%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toiletpapier en voor dergelijk papier ...	623	639	698	9,1%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik, ...	539	567	564	-0,5%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, orderboekjes en dergelijke artikelen ..., opbergmappen, ...	59	62	87	40,1%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt ...	102	104	105	0,9%
Invoer	4.151	4.417	4.456	0,9%
waarvan ondermeer				
4801 Krantenpapier	135	152	163	7,1%
4802 Papier en karton, niet gestreken en ..., voor grafische doeleinden	639	671	668	-0,5%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, > 15 cm breedte	272	291	273	-6,2%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen, ...	864	954	923	-3,3%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van en deklaag voorzien ...	319	322	310	-3,6%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toiletpapier en voor dergelijk papier ...	517	512	554	8,3%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik, ...	479	529	550	4,0%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, orderboekjes en dergelijke artikelen ..., opbergmappen, ...	74	72	90	24,9%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt ...	88	94	97	3,2%
Handelsbalans (Uitvoer-invoer)	-99	-300	-331	

Bron: INR

Dan leek de grafische sector tot vorig jaar iets beter stand te houden want in tegenstelling tot de invoer (-1,2%), ging de export van grafische producten er in 2008 op vooruit (+1,8%). In absolute waarden boekt de grafische nog steeds een overschot op de handelsbalans, al verschilt de evolutie sterk naargelang het productsegment. De productie van artikels met lange levertermijnen zijn daarbij meer onderhevig aan delocalisatie.

Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de grafische sector

	2006 euros	2007 euros	2008 euros	2008 / 2007 %
Uitvoer totaal	1.091	1.162	1.182	1,8%
waarvan ondermeer				
4909 Prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten ; gedrukte kaarten met wensen ...	342	343	342	-0,5%
4910 Kalenders van alle soorten, gedrukt, kalenderblokken, ...	171	205	223	8,6%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's, ...	499	525	528	0,5%
Invoer totaal	1.009	978	966	-1,2%
waarvan ondermeer				
4909 Prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten ; gedrukte kaarten met wensen ...	417	429	442	3,1%
4910 Kalenders van alle soorten, gedrukt, kalenderblokken, ...	289	278	248	-10,7%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's, ...	237	204	207	1,7%
Handelsbalans (Uitvoer-invoer)	81	184	216	

Bron: INR

In bijlage 3 tot en met 6 zijn meer gedetailleerde tabellen met de import- en exportevolutes van alle papier- en grafische goederencategorieën toegevoegd. Tevens zijn er ook de import- en exportgegevens over het oud papier opgenomen. In België wordt nog steeds meer oud papier uitgevoerd dan geïmporteerd, al steeg de invoer in 2008 met bijna 30%.

9. Werkgelegenheid

De tewerkstellingscijfers van de Sociale Zekerheid zijn tot en met het vierde trimester van 2008 beschikbaar. Dit betekent dat de raadgevende commissie zich een beeld kan vormen over de impact van de economische crisis op de werkgelegenheid gedurende het laatste kwartaal van vorig jaar.

Uit de beschikbare gegevens blijkt alvast dat de tewerkstelling in de papiernijverheid tot op het einde van het vierde kwartaal erg stabiel is gegeven (+0,7% in vergelijking met het laatste kwartaal van 2007). Zowel bij de arbeiders (+0,4%) als bij de bedienden (+1,7%) was de tewerkstelling zelfs lichtjes toegenomen. De toename was wel uitsluitend te wijten aan stijging van de bedienden in papier- en kartonvervaardiging (+3,2%), want in de deelsector van de papier- en kartonproductie verminderde het aantal bedienden (-1,7%).

Verder bleek er geen significant verschil te zijn tussen de tewerkstellingscijfers van derde en die van het vierde kwartaal van 2008.

Verdeling van de werknemers naar sector, statuut en activiteitstak											
			1e kw 2007	2e kw 2007	3e kw 2007	4e kw 2007	1e kw 2008	2e kw 2008	3e kw 2008	4e kw 2008	%4ekw2008/ 4ekw2007
21.1	Pulp, papier en karton	arbeiders	2.885	2.798	2.710	2.710	2.751	2.787	2.753	2.746	1,3%
		bedienden	1.221	1.183	1.147	1.134	1.120	1.115	1.116	1.115	-1,7%
		totaal	4.106	3.981	3.857	3.844	3.871	3.902	3.869	3.861	0,4%
21.2	Papier- en kartonwaren	arbeiders	7.376	7.291	7.287	7.211	7.374	7.351	7.264	7.210	-0,01%
		bedienden	2.475	2.471	2.472	2.470	2.519	2.523	2.551	2.550	3,2%
		totaal	9.851	9.762	9.759	9.681	9.893	9.874	9.815	9.760	0,8%
21.	Totaal papierindustrie	arbeiders	10.261	10.089	9.997	9.921	10.125	10.138	10.017	9.956	0,4%
		bedienden	3.696	3.654	3.619	3.604	3.639	3.638	3.667	3.665	1,7%
		totaal	13.957	13.743	13.616	13.525	13.764	13.776	13.684	13.621	0,7%
22.1	Uitgeverijen*	arbeiders	743	748	721	715	561	548	527	521	-27,1%
		bedienden	9.644	9.466	9.438	9.416	9.315	9.314	9.240	8.345	-11,4%
		totaal	10.387	10.214	10.159	10.131	9.876	9.862	9.767	8.866	-12,5%
22.21	Drukken van dagbladen	arbeiders	1.013	995	983	974	1.107	1.099	1.085	1.064	9,2%
		bedienden	950	954	936	935	985	996	1.005	1.005	7,5%
		totaal	1.963	1.949	1.919	1.909	2.092	2.095	2.090	2.069	8,4%
22.22/23/24/25	Drukkerijen en aanverw. diensten	arbeiders	10.083	10.032	10.071	10.106	10.047	10.002	10.014	9.862	-2,4%
		bedienden	5.671	5.675	5.698	5.756	5.535	5.566	5.619	5.594	-2,8%
		totaal	15.754	15.707	15.769	15.862	15.582	15.568	15.633	15.456	-2,6%
22.	Totaal grafische sector	arbeiders	11.839	11.775	11.775	11.795	11.715	11.649	11.626	11.447	-3,0%
		bedienden	16.265	16.095	16.072	16.107	15.835	15.876	15.864	14.944	-7,2%
		totaal	28.104	27.870	27.847	27.902	27.550	27.525	27.490	26.391	-5,4%

Bron: CRB op basis RSZ

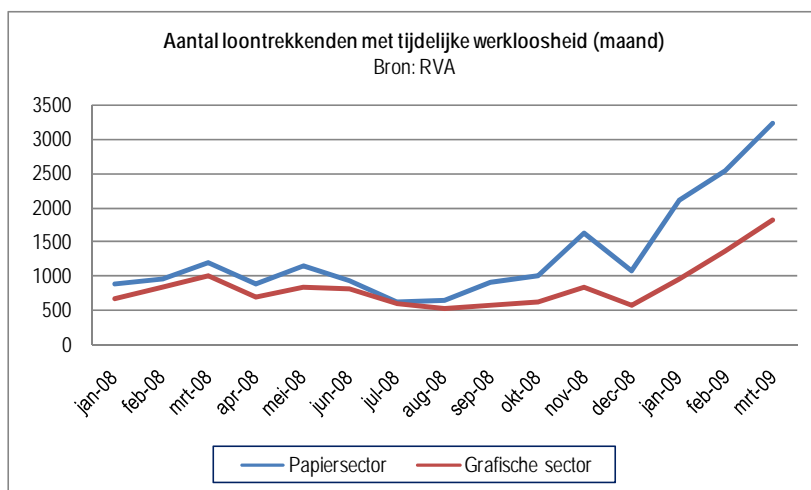
In de grafische sector bleef de werkgelegenheid tot en met de eerste negen maanden van 2008 quasi ongewijzigd (behalve een achteruitgang bij de arbeiders, vooral in de uitgeverijsector²¹), maar vanaf het vierde kwartaal liep het mis.

De globale werkgelegenheid in de sector was einde 2008 met -5,4% gedaald ten opzichte van eind 2007. Uit de RSZ-gegevens blijkt evenwel dat het overgrote deel van de jobvernietiging vooral heeft plaats gevonden tijdens de laatste drie maanden van vorig jaar, waarbij vooral de bedienden van de uitgeverijen hard werden getroffen. Maar ook in de drukkerijsector gingen er jobs verloren. Een meer uitgebreid overzicht met de evolutie van de tewerkstelling is opgenomen als bijlage 7 en 8.

²¹ Opmerking: in de Nace-BEL nomenclatuur 2003 wordt de uitgeverijsector nog ondergebracht in de grafische sector. In het volgende conjunctuurverslag van de BRC Papier zullen de gegevens worden voorgesteld volgens de nieuwe nomenclatuur (Nace-BEL 2008), waarin de uitgeverijsector voortaan onder de dienstensector valt.

Onder invloed van de ineenstorting van de economische activiteit werd in tal van sectoren tijdens het laatste trimester van 2008 teruggegrepen naar het stelsel van tijdelijke werkloosheid voor arbeiders om banenverlies te vermijden en het voortbestaan van de onderneming te verzekeren. Dit was het geval in de papijnijverheid, maar veel minder in de grafische nijverheid.

Echter, sinds het eerste kwartaal van dit jaar vond er een explosie plaats van het aantal tijdelijk werklozen in de papiersector (stijging met meer dan 150% ten opzichte van dezelfde periode in 2008). Ook de grafische ondernemingen deden de jongste maanden massaal beroep op de tijdelijke werkloosheid. Het aantal werkloze arbeiders lag einde maart 80% hoger dan in maart 2008. Inmiddels werkte de federale regering tevens een maatregel uit voor de bedienden.

De verdere evolutie van de werkgelegenheid laat zich lastig voorspellen. Hoogstwaarschijnlijk zullen de effecten van de algemene recessie op de tewerkstelling in de papier- en grafische sector pas volledig duidelijk worden tijdens het tweede semester van 2009.

In elk geval hebben verscheidene papiergroepen zoals Stora Enso, Svenska Cellulosa (SCA) en Sappi aangekondigd te zullen snoeien in hun personeelsbestand. Voorlopig blijft het troebel, welke daarbij de concrete gevolgen voor de Belgische vestigingen zullen.

In de mediasector ontstond er recent heel wat sociale onrust toen bleek dat verschillende persgroepen (vbn. Concentra, Sanoma, Rossel, ...) plannen hadden om het aantal werknemers in te krimpen. De crisis in de mediasector beroerde ook de politieke bewindsvoerders en inspireerde Vlaams Minister-President Kris Peeters tot de organisatie van een Staten-Generaal over het Vlaamse medialandschap in maart 2009 om te debatteren over de toekomst van de sector. Maar ook in Wallonië bestaan er plannen om de sector te helpen.

Bij de drukkerijen zal het verloop van de tewerkstelling sterk afhangen van het aantal faillissementen er door de crisis zullen volgen. In 2008 steeg het aantal faillissementen onder de drukkerijen tot 49 eenheden (in 2007: 40 faillissementen).

Indien een economische heropleving (te) lang op zich laat wachten kunnen de sociale gevolgen omvangrijk worden. Daartegenover staat evenwel de mogelijkheid dat bij een snelle normalisering van de activiteit het banenverlies beperkt kan blijven.

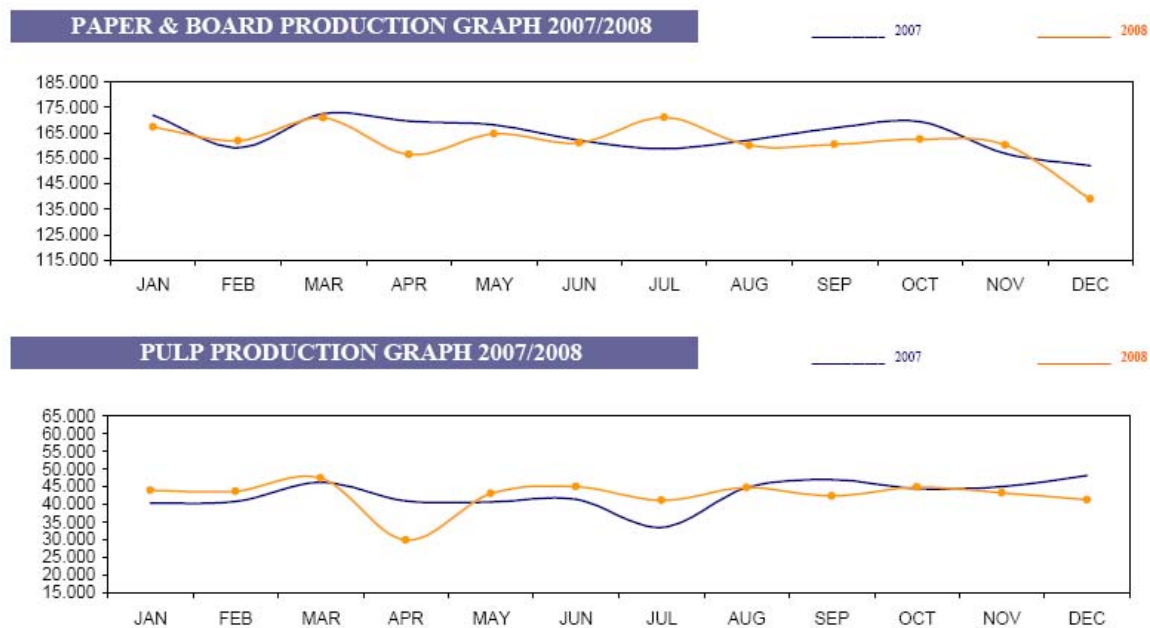
BIJLAGEN

Tabel 1

COBELPA

MONTHLY STATISTICAL DATA 2008			
	in tons	DECEMBER 2008	
PRODUCTION	CURRENT MONTH	Cumul 2008 12 months	Cumul 2007 12 months
TOTAL PULP (market + integrated)	41.318	510.596	513.425
Woodfree paper	31.158	474.850	491.609
Woodcontaining paper * <i>(* incl. Newsprint)</i>	73.373	991.355	990.043
Paper & board for packaging	26.342	322.879	341.799
Sanitary & household	7.641	98.804	94.446
Other paper & board (2)	537	47.178	51.663
TOTAL PAPER & BOARD	139.050	1.935.066	1.969.560

(1) Compact board multi-purposes (2) Technical paper & board + speciality grades (f.i. Asphalt shingles for roofs, non-woven)

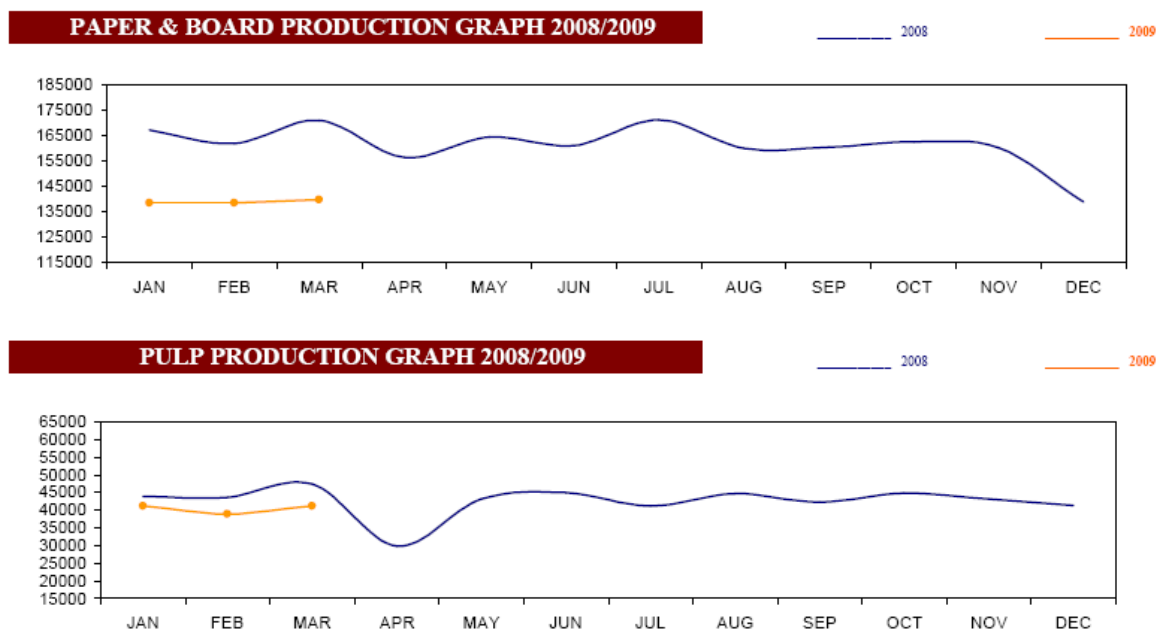

Tabel 2

MONTHLY STATISTICAL DATA 2009			
	in tons	MARCH 2009	
PRODUCTION	CURRENT MONTH	Cumul 2009 3 months	Cumul 2008 3 months
TOTAL PULP <i>(market + integrated)</i>	41.217	121.426	135.089
Woodfree paper	37.967	117.293	134.601
Woodcontaining paper * <i>(* incl. Newsprint)</i>	61.571	179.636	257.509
Paper & board for packaging	30.082	90.169	69.200
Sanitary & household	8.507	25.073	24.577
Other paper & board (2)	1.649	4.613	14.124
TOTAL PAPER & BOARD	139.776	416.784	500.012

(1) Compact board multi-purposes (2) Technical paper & board + speciality grades (f.i. Asphalt shingles for roofs, non-woven)

Tabel 7

Indeling van de tewerkgestelde werknemers naar sector, statuut en activiteitstak
Papier- en kartonindustrie

	Arbeiders	Bedienden	Totaal
1kwt2001	12.227	3.951	16.178
2kwt2001	12.110	3.948	16.058
3kwt2001	12.018	3.946	15.964
4kwt2001	11.892	3.922	15.814
1kwt2002	11.622	3.928	15.550
2kwt2002	11.397	3.910	15.307
3kwt2002	11.335	3.868	15.203
4kwt2002	11.448	3.908	15.356
1kwt2003	11.471	3.860	15.331
2kwt2003	11.454	3.810	15.264
3kwt2003	11.389	3.688	15.077
4kwt2003	11.211	3.644	14.855
1kwt2004	11.320	3.869	15.189
2kwt2004	11.205	3.855	15.060
3kwt2004	11.121	3.826	14.947
4kwt2004	10.989	3.806	14.795
1kwt2005	10.941	3.780	14.721
2kwt2005	10.893	3.766	14.659
3kwt2005	10.798	3.747	14.545
4kwt2005	10.652	3.753	14.405
1kwt2006	10.607	3.776	14.383
2kwt2006	10.522	3.759	14.281
3kwt2006	10.436	3.740	14.176
4kwt2006	10.256	3.684	13.940
1kwt2007	10.261	3.696	13.957
2kwt2007	10.089	3.654	13.743
3kwt2007	9.997	3.619	13.616
4kwt2007	9.921	3.604	13.525
1kwt2008	10.125	3.639	13.764
2kwt2008	10.138	3.638	13.776
3kwt2008	10.017	3.667	13.684
4kwt2008	9.956	3.665	13.621

Bron : Loontrekkende tewerkstelling RSZ

Tabel 8

**Indeling van de tewerkgestelde werknemers naar sector, statuut en activiteitstak
Uitgeverijen, drukkerijen en reproductie**

	Arbeiders	Bedienden	Totaal
1kwt2001	15.338	16.962	32.300
2kwt2001	15.283	16.881	32.164
3kwt2001	15.076	16.686	31.762
4kwt2001	14.902	16.556	31.458
1kwt2002	14.583	16.225	30.808
2kwt2002	14.156	16.263	30.419
3kwt2002	13.969	16.042	30.011
4kwt2002	13.702	15.955	29.657
1kwt2003	13.339	16.588	29.927
2kwt2003	13.142	16.370	29.512
3kwt2003	13.102	16.372	29.474
4kwt2003	12.974	16.220	29.194
1kwt2004	12.965	16.274	29.239
2kwt2004	12.890	16.174	29.064
3kwt2004	12.729	16.113	28.842
4kwt2004	12.589	16.123	28.712
1kwt2005	12.479	16.166	28.645
2kwt2005	12.417	16.357	28.774
3kwt2005	12.371	16.449	28.820
4kwt2005	12.244	16.404	28.648
1kwt2006	12.134	16.461	28.595
2kwt2006	12.133	16.501	28.634
3kwt2006	12.094	16.581	28.675
4kwt2006	11.962	16.358	28.320
1kwt2007	11.839	16.265	28.104
2kwt2007	11.775	16.095	27.870
3kwt2007	11.775	16.072	27.847
4kwt2007	11.795	16.107	27.902
1kwt2008	11.715	15.835	27.550
2kwt2008	11.649	15.876	27.525
3kwt2008	11.626	15.864	27.490
4kwt2008	11.447	14.944	26.391

Bron : Loontrekkende tewerkstelling RSZ